

شورای سیاست گذاری حوزه های علمیّه خواهران

مرکز مدیریت حوزه علمیّه خواهران

معاونت پژوهش

عنوان

نقش تلاش فردی مخلوق، در بسط و قبض

رزق و روزی از منظر آیات و روایات

استاد راهنما

جناب دکتر آقای عبدالله جبرئیلی جلودار

نگارنده

معصومه تقوی

سال تدوین

۱۴۰۴

بسم الله الرحمن الرحيم

تحمیدیه

به نام آن‌که جان را فکرت آموخت و انسان را به نور عقل و اندیشه مزین ساخت. سپاس خدایی را که سرچشمه علم، حکمت و معرفت است؛ خدایی که قلم را آموخت و علم را کرامت فرمود. سپاس بی‌کران پروردگار یکتا را به هم‌نشینی رهروان علم و دانش مفتخرمان نمود؛ خوشه چینی از علم و معرفت را روزیمان کرد و توفیق شاگردی مکتب امام زمان (عجل‌ا.. فرجه الشریف) را نصیبمان کرد.

دروود و سلام بی‌پایان بر خاتم پیامبران، محمد مصطفی (صلی الله علیه و آله وسلم)، و بر خاندان پاک و مطهرش، پیشوایان هدایت و بر همه رهروان راستین او، امام راحل (رحمه الله علیه) و مقام معظم رهبری (مدظله العالی) و همه عالمانی که در مسیر انبیاء و اولیا، قدم نهادند.

او را سپاس می‌گوییم که در فراز و فرود مسیر تحقیق و پژوهش، یار و یاورم بود؛ آنگاه که اندیشه‌ام ناتوان می‌گشت، از او مدد گرفتم و هرگاه توانم رو به پایان می‌رفت، امیدم به لطف بی‌پایان او بود.

پروردگارا، تو را شاکرم که توفیق نگارش این اثر را عطایم فرمودی.

این تلاش ناچیز را از من بپذیر و در کارنامه‌ام ثبت فرما، که تو بهترین پذیرنده‌ای.

تقدیم

این پژوهش را به پیشگاه قدسی شهیدان راه حق و آزادی تقدیم می‌کنم؛ به آنان که با خون پاکشان، نهال عزت و عدالت را آبیاری کردند و در سکوت تاریخ، فریاد مظلومان جهان شدند.

مدیریت حوزه‌های علمیه خواجه‌نظر

تقدیر و تشکر

در اینجا بر خود لازم می‌دانم از تمام کسانی که در مسیر تدوین این پایان‌نامه مرا یاری کردند، صمیمانه قدردانی نمایم. در ابتدا قدردان زحمات بی‌پایان اساتید، برنامه‌ریزان و دست‌اندرکاران عرصه پژوهش، می‌باشم. از استاد عزیزم سرکار خانم کرمی، مدیر محترم مرکز تخصصی ریحانه‌الرسول و سرکار خانم ملااحمدی، معاون محترم پژوهش، کمال تقدیر و تشکر را دارم. سپاس و تقدیر ویژه دارم؛ از استاد گرانقدر، حجت الاسلام و المسلمین دکتر عبدالله جبرئیلی جلودار که در مراحل مختلف این پژوهش، راهنمایی‌های ارزنده و سازنده خود را بر من ارزانی داشته و از هیچ کوششی در این زمینه، دریغ ننمودند. از خداوند متعال، برای همه عزیزان، توفیقات و تأییدات الهی را مسئلت می‌نمایم.

چکیده

رزق و روزی، به عنوان نعمتی پیوسته و دائمی، یکی از مقدرات خداوند، در این عالم ماده بوده است. این مفهوم در منطق قرآن کریم، صرفاً یک پدیده اقتصادی و مادی نیست، بلکه مفهومی عمیق، توحیدی و چندلایه است که در ارتباط مستقیم با سلوک فردی، اخلاقی و معنوی انسان قرار دارد. این پژوهش با هدف شناخت و تشریح عوامل معنوی و مادی در بسط و قبض رزق و روزی؛ به دنبال پاسخ به این پرسش است که تلاش فردی انسان، چه نقشی در افزایش یا کاهش رزق و روزی از منظر قرآن و روایات دارد؟ این تحقیق با روش توصیفی-تحلیلی و بر پایه منابع کتابخانه‌ای انجام شده است. ابتدا آیات مرتبط با افزایش و کاهش رزق و روزی احصاء شده و در ادامه از منظر تفاسیر مختلف مورد بررسی قرار گرفته و از روایات تفسیری نیز بهره برده شده است. یافته‌های حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که عوامل فردی موجب افزایش و گاه کاهش رزق در دو بعد مادی و معنوی می‌شوند. بنابر تفاسیر آیات، عواملی چون انفاق و بخشش، قرض‌حسنه، صدقه، کار و تلاش، ازدواج، تقوا و پرهیزگاری، شکر و سپاسگزاری، استغفار و توکل بر روزی‌رسان موجب افزایش و ناسپاسی نسبت به نعمت‌های الهی، گناه، اعراض از یاد خدا، ربا و ظلم و طغیان موجب کاهش روزی می‌شوند. از سویی دیگر یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که از منظر قرآن کریم و روایات تفسیری، رزق، تنها محدود به دارایی‌های مادی نیست، بلکه شامل ابعاد غیرمادی دیگری همچون آرامش، سلامت، علم، محبت و برکت نیز می‌گردد. از این رو، افزایش یا کاهش آن نیز صرفاً در سطح ظاهری و اقتصادی معنا نمی‌یابد، بلکه ناظر به کیفیت زندگی، رضایت باطنی و توفیقات معنوی نیز هست. به همین سبب، تلاش فردی انسان-اعم از کوشش مادی و تعهد معنوی- در نظام رزق الهی نقشی کلیدی و مؤثر ایفا می‌کند.

کلیدواژه‌ها: بسط، تلاش فردی انسان، رزق و روزی، عوامل مادی و معنوی، قبض

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۱
فصل اول: کلیات و مفاهیم.....	۳
گفتار نخست: کلیات.....	۴
الف) تبیین موضوع.....	۴
ب) اهمیت و ضرورت تحقیق.....	۵
ج) اهداف و فواید تحقیق.....	۵
د) تاریخچه و پیشینه تحقیق.....	۵
ه) سؤال‌های تحقیق.....	۸
و) فرضیه‌های پژوهش.....	۹
ز) پیش فرض‌های تحقیق.....	۹
ح) مفاهیم و متغیرها.....	۹
ط) روش تحقیق و گردآوری اطلاعات.....	۹
ی) سازماندهی تحقیق.....	۹
گفتار دوم: مفاهیم.....	۱۱
الف) معنای لغوی بسط.....	۱۱
ب) معنای لغوی قبض.....	۱۱

ج- معنای رزق و روزی	۱۲
۱- معنای لغوی	۱۲
۲- معنای اصطلاحی	۱۴
۳- معنای رزاقیت خداوند	۱۵
۳-۱- صفات ذاتیه	۱۵
۳-۲- صفات فعلیه	۱۶
۴- اقسام رزق و روزی	۱۶
۴-۱- رزق مقسوم یا مقدر	۱۶
۴-۲- رزق مقدر مقطوع	۱۷
۴-۳- رزق مقدر مشروط	۱۷
۴-۴- رزق عام و خاص	۱۸
۴-۵- رزق تکوینی و تشریعی	۱۸
۴-۶- رزق مضمون	۱۹
۴-۷- رزق مملوک	۱۹
۴-۸- رزق موعود	۱۹
۴-۹- رزق مادی و معنوی	۲۰
۴-۱۰- رزق طیب	۲۰
۴-۱۱- رزق حسن	۲۱
۴-۱۲- رزق کریم	۲۱

۲۲	۱۳-۴- رزق حلال و حرام
۲۳	۱۴-۴- رزق شبهه‌ناک
۲۳	۱۵-۴- رزق من لدنا
۲۴	۱۶-۴- رزق معلوم
۲۵	۱۷-۴- رزق بی حساب
۲۵	جمع‌بندی فصل اول
۲۸	فصل دوم: عوامل مادی و معنوی درافزایش رزق و روزی
۳۰	گفتار اول: عوامل معنوی درافزایش رزق و روزی
۳۱	۱- تقوا و پرهیزکاری
۳۸	۲- شکر و سپاسگزاری
۴۶	۳- استغفار
۵۳	۴- توکل بر روزی‌رسان
۶۲	گفتار دوم: عوامل مادی درافزایش رزق و روزی
۶۳	۱- انفاق و بخشش
۷۵	۲- قرض الحسنه
۸۱	۳- صدقه
۸۶	۴- کار و تلاش
۸۹	۵- ازدواج
۹۲	جمع‌بندی فصل دوم

فصل سوم: عوامل معنوی و مادی در کاهش رزق و روزی	۹۵
گفتار اول: عوامل معنوی	۹۷
۱- ناسپاسی نسبت به نعمتهای الهی	۹۸
۲- گناه	۱۱۳
۳- اعراض از یاد خداوند	۱۱۹
گفتار دوم:	۱۳۳
عوامل مادی	۱۳۳
۱- ظلم و طغیان	۱۳۴
۲- ربا	۱۴۳
جمع‌بندی فصل سوم	۱۵۳
نتیجه‌گیری	۱۵۶
پیشنهادهای برای پژوهش‌های آتی	۱۵۷
منابع	۱۵۹

ربا: با استناد به آیه ۲۷۶ سوره بقره، روشن می‌شود که ربا که مصداق بارز ریاکاری اقتصادی و سوءاستفاده مالی است، عامل مستقیم زوال رزق و برکت است. هرچند ربا ممکن است ظاهراً باعث افزایش سرمایه شود، اما در واقع موجب محقق شدن مال و نابودی آرام و تدریجی آن می‌شود. آثار مخرب ربا نه تنها در حوزه اقتصادی (مانند گسترش فقر، بی‌عدالتی، اختلاف طبقاتی، بی‌اعتمادی عمومی)، بلکه در حوزه روحی و معنوی نیز نمایان است: از بین رفتن صفای باطن، قساوت قلب، کاهش توفیقات عبادی، و قطع ارتباط معنوی با خداوند. در مقابل، صدقه و انفاق، اگرچه ممکن است در ظاهر مالی را کم کند، اما عامل رشد، افزایش برکت، محبوبیت نزد خدا، و آبادانی فردی و اجتماعی است. این نشان می‌دهد که نحوه کسب و مصرف مال، تأثیر مستقیم در میزان و کیفیت رزق دارد.

نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش تلاش فردی انسان در بسط و قبض رزق و روزی از منظر آیات قرآن کریم و با تکیه بر تفاسیر معتبر اسلامی انجام شد. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که مقوله‌ی رزق در قرآن کریم صرفاً یک پدیده‌ی اقتصادی و مادی نیست، بلکه مفهومی چندبعدی و توحیدی است که ابعاد گسترده‌ای همچون نعمت‌های معنوی، برکات غیرمادی، آرامش درونی، توفیق در عبادات، حسن عاقبت و برکت در عمر و نسل را نیز دربر می‌گیرد. این نگاه ژرف، ضمن نفی دیدگاه‌های تقلیل‌گرایانه و مادی‌گرایانه، انسان را به مسئولیت‌پذیری در برابر عوامل تأثیرگذار بر معیشت خویش فرا می‌خواند.

در فصل نخست این تحقیق، عوامل معنوی و مادی افزایش رزق مورد واکاوی قرار گرفت. قرآن کریم با بیانی روشن و هدایت‌گر، به عواملی چون تقوا، شکرگزاری، استغفار و توکل به خداوند به‌عنوان اسباب معنوی توسعه‌ی رزق اشاره دارد. این مفاهیم که در حوزه‌ی سلوک معنوی و باطنی انسان جای می‌گیرند، آثار قابل توجهی در افزایش برکت روزی و گشایش در زندگی دنیوی دارند. در کنار آن، عوامل مادی‌ای همچون کار و تلاش مشروع، انفاق، قرض‌الحسنه، ازدواج، و نیز صدقه مورد تأکید قرآن و روایات قرار گرفته‌اند. صدقه، که جلوه‌ای عملی از بخشش و سخاوت فردی است، نه تنها موجب دوری از بلا و سختی، بلکه زمینه‌ساز نزول رزق و فزونی آن در زندگی مادی و معنوی انسان می‌گردد. کار و تلاش حلال نیز به‌عنوان سنتی قطعی در نظام خلقت، عامل ضروری در کسب روزی معرفی شده است.

در فصل دوم پایان‌نامه، به بررسی عوامل معنوی و مادی مؤثر در کاهش و تنگی رزق پرداخته شد. براساس آیات قرآن کریم و تفاسیر آن، عواملی مانند کفران نعمت، گناهان فردی و اجتماعی، ظلم، ریا و ترک یاد خدا در زمین از جمله علل معنوی و رفتاری کاهش روزی شناخته شده‌اند. این عوامل، گاه سبب محرومیت انسان از روزی‌های مادی می‌شوند و گاه برکات رزق را سلب کرده و زندگی را دچار

سختی و فقر می‌سازند. افزون بر این، سوءتدبیرهای اجتماعی، بی‌عدالتی اقتصادی و عملکردهای ناسالم در نظام اقتصادی جامعه نیز می‌توانند به عنوان عوامل مادی در فقر و تنگدستی نقش داشته باشند.

در مجموع، قرآن کریم با ترسیم نگرشی جامع و الهی به موضوع رزق، میان عوامل معنوی و مادی ارتباط وثیقی برقرار کرده است. رزق در جهان‌بینی قرآنی نه بر اساس شانس و تصادف، بلکه در پرتو نظامی هدفمند، حکیمانه و متکی بر تلاش فردی، اخلاص و ایمان سامان می‌یابد. این بینش، انسان مؤمن را به اعتدال میان دنیا و آخرت، کار و توکل، دعا و تدبیر فرا می‌خواند. تحلیل آیات قرآن و تفاسیر نشان می‌دهد که مسیر توسعه رزق، نه در وابستگی صرف به اسباب مادی، بلکه در توجه توأمان به سنت‌های ظاهری و باطنی الهی تحقق می‌یابد. از این رو، شناخت و عمل به این آموزه‌ها، می‌تواند راهگشای زندگی فردی و اجتماعی، و زمینه‌ساز برکت در معیشت انسان معاصر باشد. نکته حائز اهمیت این است که قرآن کریم رزق را صرفاً به معنی ثروت مادی محدود نمی‌کند، بلکه آن را شامل آرامش، قناعت، سلامت و رشد معنوی نیز می‌داند. از این رو، حتی اگر در مواردی تلاش مادی انسان به نتایج چشمگیری نرسد، پایبندی به اصول الهی می‌تواند احساس رضایت و کفایت را در زندگی ایجاد کند. این نگاه جامع به رزق، انسان را از دغدغه‌های افراطی درباره معیشت رها می‌سازد و در عین حال، او را به برنامه‌ریزی مسئولانه و توأماً با ایمان تشویق می‌کند. در نهایت، می‌توان گفت که از منظر قرآن، روزی انسان تحت تأثیر ترکیبی از عوامل درونی (معنوی) و عوامل بیرونی (مادی) قرار دارد.

پیشنهادهای برای پژوهش‌های آتی

با توجه به یافته‌های این پژوهش، می‌توان پیشنهادهای را برای پژوهش‌های آتی ارائه داد. در ادامه، برخی از مهم‌ترین این موضوعات به تفکیک حوزه ارائه می‌شود:

۱. ابعاد اقتصادی و اجتماعی رزق در قرآن

• تحلیل نقش عدالت اقتصادی در گسترش یا کاهش رزق از منظر قرآن (مطالعه تطبیقی آیات با مفاهیم

امروزی مانند توزیع عادلانه ثروت، رفع فقر، و نظام مالی اسلامی)

- بررسی ساختارهای اقتصادی مطلوب در قرآن کریم و ارتباط آن با توسعه رزق عمومی (با تأکید بر حذف ربا، انفاق، زکات، وقف و سایر نظامات مالی اسلامی)
- ۲. رویکرد روان‌شناختی و اخلاقی به مسأله رزق
 - بررسی تأثیر صفات اخلاقی (صبر، توکل، قناعت، شکر، صداقت) بر افزایش رزق در قرآن و روایات
 - تحلیل نقش نیت و انگیزه‌های درونی در اثرگذاری تلاش فردی بر گشایش روزی در آموزه‌های قرآنی
- ۳. نقش خانواده، تربیت و سبک زندگی
 - بررسی تأثیر سبک زندگی اسلامی بر برکت و توسعه رزق خانوادگی بر پایه آیات و روایات
 - نقش تربیت فرزندان بر اساس آموزه‌های قرآنی در تضمین رزق آینده آن‌ها
- ۴. مطالعات تطبیقی و کاربردی
 - مقایسه دیدگاه قرآن درباره تلاش و روزی با مکاتب اقتصادی معاصر (لیبرالیسم، سوسیالیسم، سرمایه‌داری)
 - مطالعه تطبیقی رزق و روزی از منظر ادیان مختلف

فهرست منابع

*قرآن کریم

*نهج البلاغه

منابع فارسی

۱. ابن بابویه، محمد بن علی، عیون الاخبار الرضا(ع)، مترجم: محمد صالح روغنی قزوینی، ج ۱، چ ۳، کتاب جمکران وابسته به مسجد مقدس جمکران، قم، ۱۳۹۳.
۲. بندرریگی، محمد، فرهنگ بندر ریگی عربی به فارسی، ج ۱، چاپ اول، تهران: انتشارات علمی، ۱۳۷۸.
۳. پاینده، ابوالقاسم، نهج الفصاحه، ج ۱، چاپ چهارم، تهران: انتشارات دنیای دانش، ۱۳۸۲.
۴. جمعی از نویسندگان، تفسیر اهل بیت علیهم السلام. تهران: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۳۹۴ ش.
۵. دشتی، مصطفی حسین، معارف و معاریف، ج ۴، چاپ سوم، تهران: نشر اندیشه اسلامی، ۱۳۷۹. (نقل از مقاله گلی، نیکونژاد و قربانزاده، ۱۳۹۳)
۶. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، ج ۱۰، (بی تا).
۷. رضائیان، محمدعلی و باستانی، علی اصغر، رزق و روزی بندگان از منظر قرآن کریم، قم: انتشارات پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۳۹۶.
۸. رضوانی، جابر، راه های گشایش و وسعت رزق، ج ۱، چاپ اول، قم: انتشارات پیام حجت، ۱۳۸۸.
۹. رفیعی محمدی، ناصر، رزق معنوی، قم: انتشارات بوستان کتاب، ۱۳۹۶.
۱۰. سالاری، اسلام و شهریار، وحیده، آداب طلب رزق از منظر آیات و روایات، چاپ اول، قم: ابتکار دانش، ۱۳۹۴.
۱۱. سهرابی، زهرا، رزق و رزاقیت، ج ۱، چاپ اول، قم: نشر هاجر، ۱۳۹۶.
۱۲. شفائی، محبوب، روزی و انفاق. ج ۱، چاپ اول، تهران: انتشارات سنابل، ۱۳۹۲.
۱۳. طباطبائی، محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، ترجمه محمدباقر موسوی همدانی، چاپ هفتم، قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه‌ی مدرسین، ۱۴۱۷ ق.

۱۴. طبرسی، فضل بن حسن، تفسیر مجمعالبیان، ترجمه علی کرمی، چاپ دوم، قم: نشر کتاب جامعه، ۱۳۸۳ش.
۱۵. عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید. ج ۲، چاپ دهم، تهران: انتشارات امیرکبیر، ۱۳۸۴.
۱۶. قاسمی، محمدعلی، روزی حلال، ج ۱، چاپ هفتم، قم: انتشارات نورالزهرا، ۱۳۸۹.
۱۷. قرائتی، محسن، تفسیر نور، چاپ چهارم، قم: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۹۲ش.
۱۸. قریشی، علی‌اکبر، قاموس قرآن، ج ۵، چاپ پانزدهم، تهران: نشر دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۶.
۱۹. مالکی، امید، فرهنگ فارسی فرهیخته، ج ۱، چاپ دوم، تهران: انتشارات بدیهه، ۱۳۸۱.
۲۰. متین، علی، رزق و روزی از دیدگاه قرآن و حدیث، ج ۱، چاپ دوم، نشر بین‌الملل، تهران، ۱۳۹۲.
۲۱. محمدی ری‌شهری، محمد، میزان‌الحکمه، ترجمه: حمیدرضا شیخی، ج ۵، چاپ دوازدهم، قم: مؤسسه فرهنگی دارالحدیث، ۱۳۹۵.
۲۲. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، ج ۱، چاپ چهارم، تهران: اشجع - میکائیل، ۱۳۸۸.
۲۳. مکارم شیرازی، ناصر و دیگران، تفسیر نمونه، چاپ بیست‌وهفتم، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۹۱ش

منابع عربی

۲۴. ابن ابی‌الحدید، عبدالحمید بن هبة‌الله، شرح نهج‌البلاغه، ج ۱۶، چ ۲، بغداد: داراحیاء التراث العربی، ۶۴۹ق.
۲۵. ابن بابویه، محمد بن علی، ثواب الأعمال، قم: الشریف الرضی، ۱۳۶۴ش
۲۶. ابن بابویه، محمد بن علی، من لایحضره الفقیه، چاپ دوم، قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۴۰۴ق.
۲۷. ابن حنبل، احمد بن محمد، مسند (حدیث جابر بن عبدالله)، ج ۳، چاپ اول، لبنان، بیروت: داراحیاء التراث العربی، ۱۴۱۲ق.
۲۸. ابن شهر آشوب. مناقب آل ابی‌طالب. قم: موسسه انتشارات علامه، چاپ اول، ۱۳۷۹ش.
۲۹. ابن طاووس، علی بن موسی، دعائم الإسلام، قم: انتشارات آل‌الرسول، چاپ اول، ۱۳۷۲ش.
۳۰. ابن فارس، احمد بن فارس بن زکریا، معجم المقاییس فی اللغة، ج ۱، چاپ اول، بیروت: داراحیاء التراث العربی، ۱۳۹۵ ق

۳۱. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب. ج ۱، چاپ اول، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۷ ق.
۳۲. ابوالفتوح رازی، حسین بن علی، روض الجنان و روح الجنان فی تفسیر قرآن، محمدمهدی ناصح، (مصحح)، ج ۲، ج ۱۳، چاپ اول، مشهد: آستان قدس رضوی، بنیاد پژوهشهای اسلامی، ۱۳۷۱ ش.
۳۳. احسائی، ابن ابی جمهور، عوالی اللئالی، ج ۱، باب توکل، حدیث ۲۵۰، قم، موسسه سیدالشهدا، ۱۴۰۳ ق.
۳۴. انصاری، عبدالله بن محمد، میبدی، احمد بن محمد، کشف الاسرار و عدۀ الابرار، ج ۹، چاپ پنجم، تهران: امیرکبیر، ۱۳۷۱ ش.
۳۵. بحرانی، هاشم، البرهان فی تفسیر القرآن، قم: بنیاد بعثت، چاپ اول، ۱۴۱۵ ق.
۳۶. بیهقی، احمد بن حسین، شعب الایمان، ج ۲، چاپ اول، بیروت: دار الکتب العلمیه، ۱۴۲۱ ق.
۳۷. تمیمی آمدی، غررالحکم و دررالکلم، ج ۱، قم، انتشارات انصاریان، بی تا.
۳۸. جوهری، اسماعیل بن حماد، الصحاح تاج اللغة و صحاح العربیة، ج ۴، چاپ اول، بیروت: دارالعلم للملایین، ۱۴۱۰ ق. (نقل از مقاله محمود فولادی و سمیه خاری آرانی، ۱۳۹۳)
۳۹. حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، قم: مؤسسه آل البیت علیهم السلام، چاپ اول، ۱۴۰۹ ق.
۴۰. حویزی، عبدعلی بن جمعه، نور الثقلین، ج ۱، قم: انتشارات اسماعیلیان، ۱۴۰۵ ق.
۴۱. رازی، فخرالدین، شرح الاسماء الحسنی، تحقیق عبدالرحمان عطیه، چاپ اول، بیروت: دارالکتب العلمیه، ۱۴۲۰ ق.
۴۲. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، ج ۱، چاپ چهارم، بیروت: ذوی القربی، بی تا.
۴۳. راوندی، قطب الدین، الخرائج والجرائح، چاپ دوم، قم: دارالمعرفه، ۱۳۷۵ ش.
۴۴. صادقی تهرانی، محمد، الفرقان فی تفسیر القرآن بالقرآن، ج ۲۶، ج ۴، چاپ دوم، تهران: فرهنگ اسلامی، ۱۴۰۶ ق.
۴۵. طبری، محمد بن جریر، جامع البیان فی تفسیر القرآن، چاپ اول، بیروت: دارالمعرفه، ۱۴۰۳ ق.

۴۶. طبرسی، حسن بن فضل، مکارم الاخلاق، چاپ چهارم، قم: انتشارات شریف رضی، ۱۳۷۰ش.
۴۷. طریحی، فخرالدین، مجمع البحرین. ج ۴، چاپ سوم، تهران: انتشارات مرتضوی، ۱۳۷۵ش.
۴۸. طوسی، محمد بن حسن، الامالی، چاپ اول، تهران: دارالثقافه، ۱۴۱۴ق.
۴۹. _____، تفسیر تبیان، ج ۴، چاپ اول، بیروت: دار احیاء التراث العربی، بی-تا.
۵۰. _____، تهذیب الأحکام، محمدآخوندی (مصحح)، چاپ چهارم، تهران: دارالکتب الاسلامیه ۱۳۶۵ش.
۵۱. عیاشی، محمد بن مسعود، تفسیر العیاشی، تهران: المطبعة العلمیه، ۱۳۸۰ق.
۵۲. فخر رازی، محمد بن عمر، التفسیر الکبیر أومفاتیح الغیب، چاپ دوم، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۲۰ق.
۵۳. فضل الله، محمدحسین، تفسیر من وحی القرآن، ج ۲۲، چاپ دوم، بیروت، دار الملائک، ۱۴۱۹ق
۵۴. فیض کاشانی، محمد محسن، تفسیر صافی، چاپ اول، قم: انتشارات الصدر، ۱۳۷۴ش..
۵۵. قمی، عباس، سفینه البحار و مدینه الحکم و الآثار، چاپ دوم، تهران: مؤسسه مطبوعاتی عطایی، ۱۳۶۷ش.
۵۶. قمی، عبد علی بن جمعه، نور الثقلین، ج ۱، ج ۴، ج ۵، ج ۶، چاپ چهارم، قم، اسماعیلیان، ۱۴۱۵ق.
۵۷. کلینی، محمد بن یعقوب. الکافی، چاپ چهارم، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵ش.
۵۸. مجلسی، محمدباقر، بحار الأنوار، چاپ دوم بیروت: مؤسسه الوفاء، ۱۴۰۳ق.
۵۹. مراغی، احمد بن مصطفی، تفسیر المراغی، ج ۲۸، چاپ اول، بیروت: دارلفکر، ۱۳۶۵ق.
۶۰. مصطفوی، حسن، التحقیق فی الکلمات قرآن کریم، ج ۳ و ۴، چاپ اول، تهران، مرکز نشر آثار علامه مصطفوی، ۱۳۸۵ش.
۶۱. مفید، محمد بن نعمان، الارشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، ج ۱، چاپ اول، قم: کنگره شیخ مفید، ۱۴۱۳ق.
۶۲. _____، شرح الأخبار، قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، ۱۴۱۳ق.
۶۳. نوری، حسین، مستدرک الوسائل، چاپ اول، قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، ۱۴۰۸ق.

۶۴. یزدی، محمد، فقه القرآن، قم: نشر اسماعیلیان، ۱۳۷۴ش.

مقالات

۶۵. آل رسول، سوسن و بردابرد، پروین، «توسعه و قبض رزق و روزی از منظر قرآن کریم»، فصلنامه تخصصی مطالعات علوم قرآنی و حدیثی، سال چهارم، شماره ۱۵، ۱۳۹۲.

قابل دسترس در: <http://noo.rs/2r3zo>

۶۶. جدیدی، احمد، «رزق و روزی در قرآن و روایات»، مجله علمی-پژوهشی مطالعات اسلامی، شماره ۲۳، ۱۳۹۰.

قابل دسترس در: https://rjqk.atu.ac.ir/article_5558.html

۶۷. دژپسند، عاطفه، «بررسی اهمیت رزق و روزی و مسائل معیشتی از دیدگاه قرآن و احادیث»، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی. ۱۳۹۳.

قابل دسترس در: <https://elmnet.ir/doc/10807885-24739>

۶۸. رمضانی، متین، «نقش رزق طیب در شکل گیری حیات طیبه»، نشریه علوم قرآنی و حدیثی، ۱۳۹۷. قابل دسترس در: <http://noo.rs/qYaGs>

۶۹. شیرزاد، علیرضا، نقش تلاش در نظام روزی رسانی، نشریه حدیث و اندیشه، ۱۳۹۸.

۷۰. فولادی، محمد و خاری آرانی، سمیه، «بازکاوی عوامل توسعه رزق در اسلام»، نشریه ماهنامه معرفت، شماره ۲۱۲، ۱۳۹۳.

۷۱. قاسم، غلام. «رزق و روزی در قرآن کریم»، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، ۱۳۸۵.

۷۲. متین، ع، «رزق و روزی از دیدگاه قرآن و حدیث» (پایان نامه کارشناسی ارشد)، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، دانشگاه قم، ۱۳۸۲.

۷۳. مصباح یزدی، محمدتقی، «بهره شیعیان هدایت گر و تلاش گر از روزی حلال»، فصلنامه معرفت، شماره ۱۰۱، ۱۳۹۷. قابل دسترس در: <https://B2n.ir/hu6292>

۷۴. همتی، محمدعلی و کشاورزی، وفادار، «بررسی عوامل قبض و بسط رزق و روزی در قرآن و عهدین»، پژوهشنامه نقد و تحلیل متون دینی، سال پنجم، شماره ۲، ۱۳۹۹.

قابل دسترسی در: <http://noo.rs/IZ1Vt>

منابع اینترنتی

۷۵. بهزادپور، مریم. (۱۳۹۵). «چگونه رزق و روزی خود را افزایش دهیم»، سایت ندای اصفهان،

قابل دسترسی در: www.nedayeisfahan.ir